



שע"י המכון התורני ירושלים

שופטים - תשפ"ג | גליון 37 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

השפעת היחיד על הכלל

איתא בגמ' (שבועות לט, א): "כל ישראל ערבים זה בזה", כלומר שכל יחיד מישראל צריך להיות בגדר "ערב" על מעשיהם של כלל ישראל.

וצריך ביאור, כיצד שייך שיהא היחיד מחויב להיות ערב על כל אחד מישראל באשר הוא.

ונראה לבאר, שבסוף פרשת שופטים התורה כתבה את פרשית עגלה ערופה, שאם נמצא חלל שלא ידוע מי הכהו, אז מביאים זקני העיר הקרובה עגלה ועורפים אותה, ואומרים: "כפר לעמך ישראל", וכתוב בסוף הפרשה (כא, ט): "ואתה תבער הדם הנקי מקרבך, כי תעשה הישר בעיני ה'".

ופירש האבן עזרא (שם, בפירושו האחרון): "והנכון בעיני, הוא אשר הזכרתי, כי לא ישפך דם נקי בארץ, אם תעשה הישר בעיני ה'".

ובפירוש "אבי עזר" ביאר את דברי ה"אבן עזרא", שאם האדם עושה הישר בעיני ה', בכך הוא מונע שפיקות דם נקי, ומציל נפש הנרצח ממחשבות הרוצח, ומחמתו לא היה בעולם הכאת נפש.

ולפי זה נראה לבאר בענין חיוב הערבות של כל יחיד מישראל על מעשיהם של כלל ישראל, ששייך שאדם יחידי ישפיע על מעשי הכלל, והשפעה זו תלויה במעשי האדם עצמו, שכאשר האדם יעשה את הישר בעיני ה', בכך ימנע את העולם מירידה, ולא עוד אלא שיעלה את דרגת העולם.

והנה יש גמ' ערוכה שהיא ראייה לדברי האבן עזרא, דאיתא בגמ' מועד קטן (כה, ב): "כי נח נפשיה וכו' דרבי אלישיב, איחרו שבעין מחתרתא בנהרדעא", ופירש רש"י: "שבעין מחתרתא - דגנבים, בזכותיה (דריבא אלישיב) לא הוה אתו גנבים", כלומר שבחיי רבי אלישיב היו בעולם גנבים הבאים לגנוב במחתרת, שהם גנבים עזי נפש, הבאים בשעת מעשה הגניבה להרוג או ליהרג (אם יעמדו מולם בשעת הגניבה), אולם בחיי רבי אלישיב הם לא גנבו, משום ששרתה בעולם השפעה של קדושה שמנעה מעשים שפלים אלו, אולם כשרבי אלישיב נפטר בטלה אותה השפעת הקדושה, ונחתרו שבעים מחתרות של גנבים.

וזה כדברי האבן עזרא, שכאשר "תעשה הישר בעיני ה'", כמעשויו של רבי אלישיב, "אז תבער הדם הנקי מקרבך", שלא יהיו בעולם רציחות, וכן לא יהיו גניבות של גנבים הבאים במחתרת וכדו'.

ואם כן מובן מאוד כיצד שייך שהיחיד יהא ערב על מעשיהם של כלל ישראל, משום שהתיקון של כלל ישראל תלוי ביד האדם עצמו, שכאשר היהודי עושה הישר בעיני ה', בכך גורם לתוספת קדושה בעולם, ובכך מנמעים מעשים שפלים.

ומפורסמת המימרא של בעל ה"דברי חיים" (הגאון

החילוק בין עדי ממונות לעדי נפשות

נאמר בפרשה (פרק יז פסוק 1) "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד". מבואר דלענין דיני נפשות נוקטת התורה בלשון שנים או שלשה.

ולהלן (פרק יט פסוק טו) לענין דיני ממונות נוקטת התורה "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר".

וצריך להבין טעם השינוי שבדיני נפשות הלשון בכתוב שנים עדים ובדיני ממונות הלשון שני עדים. הלא דבר הוא.

מבאר ראש ישיבת חברון הגאון הגדול ר' דוד כהן שליט"א, על פי מה שאומרים בשם השמועה מרבינו הגר"א לחלק בין שנים לשני, דלשון שנים בא על שנים שהם חטיבה אחת ומצטרפים יחד לדבר אחד (כעין הפסוק בעמוס ג, ג

הילכו שנים יחדיו כי אם נועדו), בעוד שלשון שני מורה על שני יחידים שאינם מתיחדים יחד.

ולאור זה יובן היטב חילוק הלשון בין הפסוקים, שכן כתב רש"י במסכת כתובות דף כ"א ע"א בד"ה ונפקא מינה, ששני עדים בדיני ממונות מוציאים חצי דבר על פיו של העד הראשון וחצי השני על פי עדותו של שני, וכל אחד מהם פועל חצי עדות ומוציא חצי ממון. וכתב שם על אתר הגאון ר' חיים מבריסק, שזה דוקא בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות אין כל אחד מהם פועל חצי עדות, אלא רק בהצטרפות שניהם יחד הם פועלים את העדות, וכל אחד מהם לכשעצמו הוא אינו כלום בעדות זו. אלו דברי הגר"ח.

ולפי זה מתיישבים לשונות שני הפסוקים היטיב, כי הפסוק שלפנינו על פי שנים עדים וגו' מדבר בדיני נפשות, ועל כן מתאים יותר הלשון "על פי שנים עדים", כי בדיני נפשות שני העדים ביחד הם פועלים בהצטרפותם שיהיו עדות אחת ולכן נקט "שנים" שכדברי הגר"א מורה על שנים שמתאחדים.

לעומת זה בפסוק המאוחר יותר המתייחס לדיני ממונות, שבו כל אחד מהעדים פועל בעצמו רק חצי מהעדות, מתאים יותר הלשון על פי "שני" עדים, כי אין כאן שנים הפועלים יחד, אלא שני עדים שכל אחד ואחד בפני עצמו פועל חצי עדות. (על פי הספר "כמוצא שלל רב")

ר' חיים מצאנז זצ"ל), שאמר על עצמו, שכשהיה צעיר לימים חשב לתקן את כל העולם, והשתדל לעשות זאת, אולם ראה שזה לא עולה בידו, וחשב שאמנם את כל העולם אין ביכולתו לתקן, אך אולי את כל בני עירו יוכל לתקן, אולם כשראה שגם את זה אינו מסוגל, אז החליט שהוא עובד על תיקון שלמות עצמו, וממילא אז נוכח לראות שכל העולם נהיה מתוקן.

וכענין זה אמר הגאון מוילנא למגיד מדובנא, כששאל המגיד את הגאון מהי הדרך הטובה ביותר להשפיע על הכלל בחיזוק ברוחניות, וענה הגאון במשל, למה הדבר דומה, לבקבוק שיש מסביבו כוסות ריקים, שכאשר ממלאים את הבקבוק עד גדותיו, נשפך מתוכו הבקבוק לצדדים שמסביבו, ומתמלאים הכוסות, והנמשל הוא, כשאדם רוצה להשפיע על סביבתו, ראשית ישפיע על עצמו, שיהא גדוש בתורה וביראת ה', ואז השפעתו על הכלל תהא ביתר שאת.

וכן בענייננו, ככל שישפיע האדם על עצמו, כך כלל ישראל יושפע לטובה, וימנע מלהיות בעולם מעשים שפלים, כרציחות וגניבות, אלא אדרבא העולם כולו יתעלה בעשיית מעשים מרוממים.

וכיסוד זה מצינו בעוד מקום, דכתוב בפרשת האזינו (ל"ב, ט"ז): "וישמען ישרון ויבעט, שמנת עבית כשית, ויטש אלוה עשהו" וגו'.

ופירש הספרונו, וז"ל: "וישמען ישרון" - והנה גם בעלי העיון שבהם הנקראים "ישרון" וכו', (שהם) קהל תופשי התורה ובעלי העיון, פנית אל תענוגים הגשמיים, ובזה 'עבית' מהבין דקות האמת, ויטש אלוה עשהו" -- ולפיכך נטש ההמון אלוה עשהו, וינבל צור ישועתו" וכו'.

הא קמון, שכל המצב הרוחני של כלל ישראל מושפע מהנהגת היחידים, הם בני התורה, שכאשר עמלי התורה המעיינים מתעלים בעיון התורה, כל ישראל מתעלים עמם, אך אם אין בני התורה שקועים ראשם ורובם בתורה, אלא עוסקים הרבה בגשמיות, אז נגרם בכך רפיון לכל כלל ישראל, וההמון נוטש אלוה עשהו.

וידועה אמרתו של הגה"צ ר' ישראל סלנטר זצ"ל, שאמר שאם יהודי בקובנא מוסיף בלימוד הגמרא, בכך הוא מונע יהודי מפרוץ להשתמד, וכן להיפך, אם יש לעמל בתורה רפיון מהתורה, בכך נגרם רפיון לכל הכלל.

וזהו כיסוד המתבאר לעיל, שאדם יחידי משפיע במעשיו על כל הכלל, לטוב או למוטב.

וכענין זה כתב החזון איש, שהאדם העמל בתורה משפיע השפעה נסתרת ב"נימין דקין" (כלשון החזו"א) על כל סביבותיו, דהיינו שעליתו בתורה איננה רק חיזוק לעצמו, אלא היא חיזוק והשפעה רוחנית על כל הכלל. (אמרי חיים - רבי חיים קמיל)

כ"ו אב תשל"ט: מרן כ"ק רבינו יואל ב"ר חנניה יו"ט ליפא טייטלבוים זצוק"ל, האדמו"ר מסאטמר בעל "ויואל משה"

מתוך הספד מר שנשא מרן הגרא"מ שך על מרא דארעא קדישא מרן מסאטמאר וגאב"ד ירושלים זצוק"ל (אור ליום ג', י"ב אלול תשל"ט בהיכל כולל חזון איש בני ברק) "הננו מספידים גברא רבא שקשה לתארוהו, אדם גדול בענקים זקן ושבע ימים בתורה, שבע ימים ביראת שמים, שבע ימים במעשים ובפעולות, שהוא דבר נדיר עד למאד שיתאחדו אצל אדם אחד מעלות רבות כ"כ".

"לאמתו של דבר אין לנו לבכות על המת כמו שאמר הכתוב "אַל תִּכְפוּ לְמַת וְאַל תִּנְדְּדוּ לוֹ בְּכֹוּ בְּכֹוּ לְהַלֵּךְ כִּי לֹא יָשׁוּב עוֹד וְרָאָה אֶת אַרְץ מוֹלְדָתוֹ" (ירמיהו כב, י), כי מה לנו לתנות ולספוד למי שמאחוריו תשעים ושלוש שנים של תורה. איתא בספד"ק שבשעת פטירתו של אדם מראים לו כל מעשיו עלי חלד והוא ז"ל ראה לפניו באותה שעה חרותים ומפורשים תהלוכותיו ומעשיו צ"ג שנה יום אחר יום. מה רבתה השמחה לפניו לעת הפרדו מן העולם, עליו בודאי מכוונים דברי הכתוב "אל תבכו למת". אמנם מה שכן ראוי להספיד הוא הבחינה של "בכו בכו להולך", כי ראוי לשאול "על מי נטשת" הרי הוא ז"ל היה היחיד אשר הנהיג רבבות מישראל והשפעתו היתה פרושה על כל כלל ישראל כולו, ועל כן "בכו בכו להולך" כי כצאן בלא בלא רועה נשארנו".

חז"ל מנו את אלה שחייבים להתאבל ולקרוע קרע שאינו מתאחה ונמנו שם כמה דברים, וכולם כלולים ביחיד זה שאנו עסוקים בהספדו, "על רבו שלמדו תורה", לכאורה היינו רחוקים רחוק מקום במרחק של מדינות, אבל השפעתו שפעה על כולנו במישורין ובעקיפין, היינו כולנו מושפעים הימנו. אפילו אלו שירדו לסוף דעתו - ולא היה קל לירד לסוף דעתו גם אלה היו מושפעים ממנו. כי בשעה שנמצא בעולם האדם הגדול הרי שגם הקטנים יותר אפילו אם קטנים הם אבל אינם מתרחקים ביותר, בשעה שישנו היחיד התקיף כי אז החלשים גם אם חלשים הם לא פג טעמם לגמרי. משא"כ אם מתחילים ברפיון ובפשרנות אז הדרגות הנמוכות יותר יורדות מטה מטה עד למאד. כולנו כפי שהננו, כל אחד לפי דרגתו, הרי אזל גברא דמסתפינא מיניה, הוא היחיד אשר פחדו ממנו!" "כפי שידענו במנוח הזה, הרי הוא היה קדוש מרחם שנים על גבי שנים, שלוש מאות בשנים לא נשמע לוחם מלחמת השם כמוהו, לאי חת מפני כל, "לא תגורו מפני איש", ללא מורא ופחד, דאג לדור. לאדם זה אנו סופדים כעת, התבוננו כאן רבותי, היש לנו אף דמות או דמיון או תמונה כדמות האדם הזה, הלא גם זאת אין לנו".



זצ"ל, והתאונן לפניו במרירות לבו, היות ובבית הכנסת שלו נמצאים כמה עזי פנים, אנשים פוחזים וריקים, יושבי קרנות ועמי הארצים, אשר התארגנו נגדו ושופכים את דמו, מבזים אותו ומלבינים פניו ברבים, ויש לו עי"ז עלבון גדול.

השיאו מרן זיע"א לפרק שישי במסכת אבות, ברייתא דרבי מאיר:

"רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו, וכו', ונהנין ממנו עצה ותושיה, ונותנת לו מלכות וממשלה, ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעייין המתגבר וכנהר שאינו פוסק וכו'.

אמר מרן זיע"א: רבי עמרם, התבוננו נא בדברי רבי מאיר, עד היכן זוכה האיש הלומד תורה לשמה, עד שכל העולם נהנין ממנו עצה ותושיה, זאת אומרת שנהנין ממנו בדברי תורה, ובתפלה ובברכה, וכל העולם ממנו הוא ניזון, וגם מלכות וגם ממשלה יש לו, וכו'.

אבל מה נאמר בסוף דברי רבי מאיר? מה ומה

אותה שנה שמרן זיע"א התגורר בירושלים, שנה קשה היתה ביותר, צעירים רבים נתפתו ונמשכו לרשת האצ"ל ולח"י, שני ארגונים אשר לחמו עם הבריטים, מעשי טירור הלכו והחמירו וכל הישוב היה שרוי בפחד מבלי לדעת מה יביא יום המחרת.

מעשה היה והאנגלים טפלו בבחור ישיבה וחשדו אותו כי הוא שייך לחברת אצ"ל ואסרוהו ועמדו להעמידו לדין צבאי, שהיה חמור מאד.

אבי הבחור ביקש את הגאון רבי מתת' דייוויס, מגדולי התורה בירושלים, להכנס אל מרן זיע"א ולשאול אותו, היות והבחור עלול לקבל עונש מאסר, והעו"ד ר' מרדכי בוקסבוים מייעץ לטעון שהבחור אינו שפוי בדעתו, ולהביא תעודות על זה מרופא עצבים מומחה, אבל יש חשש שאם יטענו שהבחור משוגע, ישלחו אותו לבית חולי רוח, ומי יודע לכמה זמן, וגם זה יכול לשבור את נפש הבחור ולהזיק את שמו, כך שהשאלה היא רצינית וחמורה.

נכנס הרב מתת' דייוויס אל מרן זיע"א, יחד עם הבחור בן השבע עשרה, ששוחרר בינתיים בערבות, וגלל לפני מרן זיע"א את הפרשה, והבחור מתייפח בבכי.

מרן זיע"א שוחח עם הבחור כמה דקות, חיזק את רוחו ועודד אותו, ואח"כ פנה אל הרב מתת' ואמר לו ברורות: חלילה לטעון שהוא משוגע, כי אז אחת דינו להשתלח לבית משוגעים, וזה לא לפי כח הבן, הוא לא יוכל להחזיק מעמד שם, אין לו כח לזה.

רבי מתת' מנסה להשיב, שאם יחוייב ללכת לבית הסוהר, יהיה מצבו חמור עוד יותר, אבל מרן זיע"א עומד על דעתו: הבחור הזה נראה חלש, ולא יוכל לדור עם משוגעים במוסד אחד.

מרן זיע"א מסיים בבדיחותא ואומר: "רבי מתת', אין כח בבן דעת לדור עם השוטים בבית אחד".

הבחור התקרב אל מרן זיע"א וביקש ברכה שלא ייצא חייב בדינו, מרן זיע"א נתן לו ברכה ואיחל לו להנצל מכל מיני פורעניות.

משפטו של הבחור התקיים למחרת של יום הכיפורים, ובדרך פלא יצא זכאי, ד"ר בוקסבוים שלימד עליו סניגוריא, בא לבשר את מרן זיע"א כי הבחור שוחרר, והודה שהיה נס שלא טען שהוא חולה רוח, כי אז היה ח"ו אבוד.

ורבי מתת' דייוויס, חיפש ומצא דברי הרמב"ם הנזכר, וזה לשונו:

"אין כח בבן דעת לדור עם השוטים בבית אחד" (רמב"ם הל' גירושין פ"ה).

וכשיצא מרן זיע"א מאר"י להשתקע באמריקה, קרא עליו הרה"ח רבי ברוך גרינפלד, דברי הקדושת לוי דלהלן: "ביציאת הצדיק כיעקב אבינו ע"ה, כשיצא מבאר שבע, פנה הודו, פירוש, שההוד פנה והלך עמו, וקדושת ארץ ישראל הלכה עמו, דהוא ההוד". (קדושת לוי, ויצא). (מתוך "עולמות שחרבו" - רבי יוסף שיינברגר)

*

מוחל וסולח

מעשה ולפני כ"ק מרן זיע"א בא רב דקהל 'שומרי שבת' אשר בעיר קליוולאנד, ה"ה הרב הגאון רבי עמרם בלום

המעלה הכי עליונה והכי גבוהה שזוכה אותו אדם הלומד תורה לשמה? מה ומה השכר הסופי שרבי מאיר מבטיח ללומדי תורה לשמה, אחרי שכבר השיג מלכות וכבר הגיע לממשלה וכו'? הנקודה האחרונה מה היא?! "ומוחל על עלבונו" - זהו השיג ההישגים, של כל אדם הלומד תורה לשמה, זהו השיא! - במלים אלה מסיים התנא רבי מאיר את הברייתא שלו. - "ומוחל על עלבונו!"

זאת אומרת - מסיים מרן זיע"א - כי אחרי ככלות הכל, אחרי שכבר הגיע האדם להישגים נפלאים כאלה, להיות מעיין המתגבר, ולזכות למלכות וממשלה, ושכל העולם הולכים לאורו ומקבלים ממנו עצה ותושיה, הוראה והנהגה, ובכל זאת הרי אדם מאושר כזה, צריך להיות מוכן לקבל בזיונות ועלבונות, והתנא רבי מאיר, אינו מבטיח לו שהוא מבטוח שלא יגיעו אליו בזיונות ועלבונות, הוא רק מבטיח לכל אדם הלומד תורה לשמה ושכבר זכה למלכות, שיהיה מוחל על עלבונו.

פירוש כי למרות כל המעלות שזכה להן זה הלומד לשמה, עשוי לו להגיע לעלבונות, ועלול הוא שיהיו לו מתנגדים שיגרמו לו בושה, על אף גדלו ותפארתו.

למדנו כי גם הגדול בענקים, אשר העולם נהנה כל כך ממנו, עלול אף הוא לספוג עלבונות מבני אדם - אלא הברייתא דרבי מאיר תובעת ממנו, שיהא הוא מוחל על עלבונו.

ואולי זהו הפשט אשר בסוף הברייתא "ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים" - כלומר מדה זו למחול על עלבונות, מרומם את האדם יותר מכל המעשים.

רבי עמרם - מסיים מרן זיע"א, "מען דארף קאנען מקבל זיין עלבונות, און מען דארף מוחל זיין, מוחל זיין-הה, מוחל זיין, מוחל זיין, זאת היתה מדתו של מרן הקדוש זיע"א, ובכל יום ויום בבוקר השכם היה מתחנן לפני קונו שלא יאונה כל רע למתנגדיו, ושהוא מוחל וסולח להם. (כך העיד לפני אחד המשמשים אשר עקב אחרי הליכות מלכנו בקודש).

סלחן כמוות לא קם בדורו, ואולי גם לא בדורות שלפניו.

זוכרני, היו היה רשע אחד בניו יארק, סופר קבוע בעתון "פאר - ווערטס", שפירסם בעתונו מאמרי שטנה נגד מרן זיע"א, שפך על רבינו מרן זיע"א אש וגפרית מעל עמודי עתון אפיקורסי זה מדי שבוע בשבוע, ומרן זיע"א ידע את כל אשר נעשה, ואת כל דברי השטנה שאותו רשע כותב עליו, ומרן זיע"א לא רק שלא קיללו, לא רק שלא רמז להשיב לחורפיו דבר, ולא רק שהבליג על ההתנפלויות, אלא גדולה מזה ראיתי במו עיני.

ומעשה שהיה כך היה:

בפרק אותו זמן כאשר אותו רשע חירף וגידף מערכות קדושת מרן זיע"א מעל דפי העתון, בצירוף תמונת מרן זיע"א, אמרתי אל לבי, לא עת לחשות על עלבונה של תורה, והחלטתי בנפשי ללכת אל אותו סופר-פוקר עצמו ולהוכיחו על פניו ויהי מה,

עליתי למערכת העתון "פארווערטס" אשר באיסט-סייד, שאלתי על חדרו של הסופר, והנה יצא לקראתי עמיתו הרב שורין, אמרתי לו ברצוני לדבר עם אותו סופר, הכניס אותי אל חדר הפנימי ששם יושב הסופר וכותב, ביקשתי את שורין לעזוב את המקום כי ברצוני לדבר ביחידות עם עמיתו, לא היה לו למר שורין, חשק לצאת, אבל הסופר רמז לו לצאת ויצא. ואז פניתי אל הסופר, ושאלתי אותו ראשית דבר, האם אתה יהודי מאמין? ויען, ודאי. אם כן, אמרתי לו, כיצד אינך מפחד מפני ה' להרעיל במאמרי שנאה את כל קוראי העתון, ולזרוע בלבם שנאה לצדיק הדור וכל הנוהים אחריו, וכמה חילול ה' יוצא ממאמרי שטנה שלו שהם ממש בנוסח העתון הנאצי "שטירמר" וכו'.

הוא יצא מכליו, התחיל לצעוק עלי ולהסתער בשצף קצף, ואמר שלא יפסיק את מאמריו נגד מרן זיע"א וימשיך ביתר שאת את מעשיו. ואכן המשיך אותו רשע במאמריו הארסיים, ואח"כ חיבר את כל מאמריו אלה, ועשה מהם ספר שלם הידוע לשמצה.

זוכרני כי סיפרתי למרן זיע"א על אודות חוצפת הסופר ההוא וכו', עמד אותה שעה בבית מרן זיע"א, אחד הבחורים המשמשים, הפליט קללה על אותו סופר.

אמר לי מרן זיע"א: אנכי מעודי לא הוצאתי קללה על שום אדם בעולם, לא בעל פה ולא בכתב - ואמר שהרמב"ם במשנה תורה לעולם אינו מקלל, רק פעם אחת בלבד, לגבי הצדוקים, וכותב: "הצדוקין מהרה יאבדו" (הלכות יוה"כ פ"א).

מרן זיע"א העביר על מדתו ומחל, אבל הקב"ה תבע יקרא דצדיקיא.

לא ארכו הימים ואותו סופר חלה ומת.

כששמעתי שמת, הרימותי את הטלפון למערכת "פארווערטס", וקראתי באזני הסופר מר שורין את דברי הרמב"ם דלהלן:

"כל הפורשין מדרכי צבור והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארן וכו' וכן האפיקורסין וכו' אין מתאבלין עליהן אלא וכו' לובשין לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושומחים, שהרי אבדו שונאיו של הקב"ה, ועליהם הכתוב אומר הלא משנאיך ה' אשנא". (עולמות שחרבו /

הרב יוסף שיינברג)

*

מפי האורים

הרב יהושע ליב שיינקר, מעיר באלטימור, (נכד

מרן הגר"י חיים זוננפלד זיע"א) פעל כמה שנים למען מוסרות סאטמאר, ונדד ממדינה למדינה למען מוסדות מרן זיע"א.

פעם נטפל אליו רב אחד ביוהנסבורג, ואמר לו שיש לו שאלה הלכתית בנדון בית הכנסת שלו, ורוצה לשמוע חו"ד מרן זיע"א, לכן הוא מבקש את הרב שיינקר שיעביר השאלה אל מרן זיע"א ויודיע את תשובתו.

הציע הרב שיינקר את השאלה לפני מרן זיע"א, וזה תוכנה:

אותו רב ביוהנסבורג, רב חרדי, יש לו סכסוך עם גבאי ופרנסי ביהכ"ס, אודות תיקון המחיצה בעזרת נשים, שאינו. בסדר. טוענים הגבאים שם שהם מוכנים לסדר את המחיצה בכל ההידורים כפי שהרב דורש, אבל בתנאי שהרב יוותר להם על דבר אחד בלבד, כי נהוג היה באותו בית כנסת שביום שמחת תורה, בשעות ההקפות, היו הנשים נכנסות להיכל בית הכנסת, והיתה תערובות, והרב היה מוחה וגוער בהם, והיתה פורצת מחלוקת ומפריעה את שמחת החג. לכן מציעים הגבאים מין "פשרה", שהרב יעלים עיניו מהנעשה בבית הכנסת שלו בשעות ההקפות, ותמורת ויתור זה, יתקנו הגבאים את המחיצה לפי כל ההידורים. שואל איפוא הרב אם כדאי לו לעשות פשרה זו, שלא למחות על עבירה אחת פעם בשנה, ולהרוויח עי"ז לסתום פירצה גדולה, הנפרצת כל השנה כולה.

ענה מרן זיע"א להרב שיינקר:

בדיני ממונות מצוה על הדיינים לעשות פשרה, אבל בענייני

איסורים, חלילה לעשות עיסקות של פשרות או ויתורים, לא תהא כזאת בישראל. והראיה - ממשיך מרן זיע"א - מגמרא מפורשת (סנהדרין ז.) אמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה וכו' וכו' אפשר הוא להו תקנתא בתשובה ע"ש. הרי עינינו הרואות כי אין פשרות ואין שום היתרים לעשות חשבונות רבים, ולגבי איסורים אין שיקולים של עיסקות ומסתרים, וישירים דרכי ה'.

והלא כה דבריו של רבינו בעל המאירי - מסיים מרן זיע"א את דבריו - "אף על פי שהפשרה נבחרת לענין דיני ממונות, לענין איסור אינו כן, ואל יאמר הדיין נתייר לו את זו כדי שלא יאכל את זו".

היכן המאירי הנפלא הזה? שאל הרב שיינקר את מרן זיע"א.

שם בסנהדרין דף ז. - השיב מרן זיע"א.

אמר לי הרב שיינקר שהוא מתפלל מאד לא רק על גוף התשובה הצלולה, אלא כיצד מרן זיע"א אמר בעל פה לשונו של המאירי כאילו קרא מתור הספר

(מתוך "עולמות שחרבו" רבי יוסף שיינברג)

"וְהָיָה כְּשִׁבְתוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מַלְפָּנַי הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם" (דברים יז, יח).

בתרגום יונתן כתב "ויהי אין ניח הוא במצוותא דאורייתא יתיב "לרוחצן" על כורסי מלכותיה ויכתבון ליה סביא ית פרשא אורייתא הדא" וכו' ע"כ, ומשמע דמפרש ד"והיה כשבתו על כסא מלכותו", היינו ישיבת השקט ובטח בלא מלחמות, ורק מאותה שעה מתחייב הוא לכתוב ספר תורה, וברמב"ם (פ"ג מהלכות מלכים) כתב "ובעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ספר תורה". ואפשר שאף הוא ז"ל נתכוין לכך דחובת הכתיבה אינה אלא משעה שישב לבטח על כסאו בלא מלחמות, דאל"כ למאי הוסיף "ובעת שישב על כסא מלכותו" ולא כתב בסתמא די ש לו למלך לכתוב ספר תורה, וכפי שכתב אח שאר דיניו, ועי' ב"עמק ברכה" (עניני ס"ת) שהרגיש ג"כ בדקדוק זה וכתב כעין זה.

ובביאור יסודי הדברים נראה דהנה בירושלמי בסנהדרין (פ"ב ה"ג) אמרו גבי עובדא דדוד ואביגיל דקאמר לה דוד דנבל חייב מיתה משום מורד במלכות. [בשמואל (א' כה) מסופר שדוד היה במדבר פארן, ושלה את נעריו לבקש מנבל שיתן להם מזון לאכול, ובזה ישיב להם נבל טובה על כך שסייעו לנעריו. נבל סירב להשיב להם טובה ולתת להם מזונות, וחירף את דוד ואמר "מי דוד ומי בן ישי היום רבו עבדים המתפרצים איש מפני אדוניו, ונתתי לאנשים אשר לא ידעתי" וגו' (שם כה י-יא). ולפיכך ביקש דוד להורגו, שסבר שהוא מורד במלכות וחייב מיתה] ואמרה לו אביגיל "עדיין מחוסר כסא אתה", והיינו דאף דוד נמשח למלך על ישראל ולחם את מלחמותיהם, מ"מ שלימות המלכות היא בהיותו יושב על הכסא, והיינו ישיבה לבטח, ועד שלא הגיע לכך חסר במלכותו, ואין דין מורד במלכות עליו.

ובבראשית (ט, טז) על הפסוק "גור אריה יהודה", כתב רש"י וז"ל: "על דוד נתנבא בתחלה גור בהיות שאול מלך עלינו אתה המוציא ומביא את ישראל ולבסוף אריה כשהמליכהו

עליהם. וזהו שתרגם אונקלוס "שלטון יהי בשירויא" [שלטון אינו מלכות גמורה] "ובסופא יתרבא מלכא מדבית יהודה" [והיינו מלכות גמורה], עכ"ל. וזהו כמשנ"ת שמתחלה אף שהיה מוציא ומביא את ישראל ולוחם את מלחמותיהם אכתי לא היתה מלכותו שלימה, ורק לבסוף כשישב על הכסא היתה מלכותו שלימה.

ומעתה ניחא שפיר דברי התרגום יונתן, דאין המלך מחוייב לכתוב ספר תורה אלא משעה שישב לרוחצן [דהיינו בהשקט], שכן קודם לכן חסר בהשלמת מלכותו ולכך לא רמיא עליו חובה זו ואף, שיטת הרמב"ם מבוארת וכמשנ"ת.

ונראה להוסיף עוד בזה דהנה הרמב"ם (פ"ה מהלכות גזילה הי"ח) גבי דינא דמלכותא, כתב וז"ל "במה דברים אומרים [דדינא דמלכותא דינא] במלך שיצא מטבעו באותן ארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים, אבל אם אין מטבעו יוצא הרי הוא כגזלן" עכ"ל. ובביאור הגר"א (ח"מ ש"ס"ט ס"ק ט) כתב דמקורו של הרמב"ם הוא מהאמור במגילה (יד, ב) דאמרה לו אביגיל לדוד דאין נבל מורד במלכות כיון דלא יצא טבעך בעולם, ומפרש זאת הרמב"ם שהיינו דלא יצא טבעך [מטבע כסף] בעולם, ומפרש זאת הרמב"ם שהיינו דלא יצא טבעך בעולם ובאמת מצאתי במדרש שוח"ט (שמואל פכ"ג) דאמרי להדיא עדיין לא יצא מטבעך בעולם, וזהו להדיא כרמב"ם.

ועכ"פ נמצאים אנו למדים דאין השלמת המלכות עד דנימא דדינא דמלכותא דינא אלא משעה שיצא מטבעו במדינה דזה מוכיח ש"הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים", וא"כ אפ"ל דזהו הטעם דאין מלכותו שלימה אלא משעה שישב על הכסא בשלוה דרק מאותה שעה סמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים, והנה המלבי"ם ז"ל כתב ש"שבתו על כסא ממלכתו", היינו משיש לו כח למלוך ולהנהיג את עמו, וא"כ מובן מדוע אינו מתחייב בכתיבה קודם לכן, דקודם לכן אינו מנהיג את עמו וכמשנ"ת.

כמה פסקים ומנהגים מהגאון הרב שריה דבליצקי זצוק"ל

- ח. עדיף לומר סליחות בחצות הלילה מלומר בבוקר לאחר הנץ.
- ט. סליחה שנזכר בה י"ג מידות כגון "זכור לנו היום ברית שלוש עשרה" יכולים לומר את זה ביחידות, וצ"ע.
- י. מי שמתפלל לאט ואינו מספיק לומר את כל הסליחות עם הציבור, יאמר הסליחות כסדר כמה שיספיק, רק יפסיק לענות י"ג מידות עם הציבור.
- יא. השומע י"ג מידות מהציבור קודם שבירך ברכות התורה לא יענה עמהם.
- יב. בימי הרחמים והסליחות אומרים סליחות בבית האבל וכן האבל אומר וכמדומה שגם אומרים וידוי אבל תחנון לא.
- יג. ציבור שרוצים לומר סליחות ואין להם ש"ץ רק מי שכבר אמר סליחות מותר לו לעבור לפני התיבה עבורם.
- יד. אין להעביר ס"ת לחדר שמתפללים בו סליחות כדי שיהיה שם בשעה שפותחין הארון ל"שמע קולנו" ו"אבינו מלכנו".

- א. בתקיעת שופר בחודש אלול אפשר לתקוע בשופר פסול כמו שכתב בריטב"א ב"ר"ה דף כ"ו ע"ב לגבי מוצאי יו"כ שאין מדקדקין בו בשופר פסול, וא"כ ה"ה בשופר של חודש אלול אפשר לתקוע בשופר פסול.
- ב. אדם שעומד עדיין באמצע תפילת שמו"ע בשחרית בחודש אלול ושומע שתוקעין שיפסיק לשמוע את התקיעות.
- ג. בית הכנסת שלא תקעו בחודש אלול בשחרית יתקעו במנחה דמנהג אשכנז היה לתקוע גם לאחר מנחה.
- ד. מי שמתפלל ביחידות שחרית בחודש אלול נוהגים שלא לתקוע בשופר ביחידות.
- ה. ראוי לא לתת לקטן שיתקע בשופר בבית הכנסת בחודש אלול מפני כבוד הציבור.
- ו. בערוך השלחן סי' תקפ"א סעי' י"ב כתב ובליילה לא יתקעו בכל חודש אלול אפילו להתלמד, דאין לעשות התעוררות בלילה והתקיעות מעוררים המדות העליונות. ולמעשה לא נוהגים לחשוש לזה.

כצופה על המגדל

דרש מהר"י סג"ל טעם התקיעה משנכנס אלול, כדאמרינן משנכנס אלול מרבין בתשובה. וסמך לדבר ומל הי א"ת ל'בכך ו'את ל'בב ור"ת אלול. ולכך תוקעין להזהיר ולהזיזו העם לתשובה. משל למלך כשבא לצור על עיר, וכן הצופה על המגדל כשוראה חיילות באים על עיר דרכם להריע לתקוע להזהיר העם שיהיו עומדים על משמרתם.

(מהר"ל [מנהגים], הלי ימים הנוראים)